

dr hab. Zdzisław POLCIKIEWICZ, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Alicji PALUCH
na temat:

„POZAMILITARNE ZJAWISKA POTĘGOTWÓRCZE W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ”

Wszystkie podmioty stosunków międzynarodowych, w tym najważniejsze z nich czyli państwa, funkcjonują w określonym środowisku, które obejmuje różne komponenty (przedmioty, procesy, zjawiska) i wzajemne relacje pomiędzy nimi. Komponenty te są przypisane do sfery: politycznej, ekonomicznej, społecznej, technologicznej, militarnej czy ekologicznej i wpływają na państwa w różny sposób. Może to być oddziaływanie korzystne, najbardziej pożądane, ale także niesprzyjające w postaci różnych niebezpieczeństw dla jego bytu i rozwoju. Zapewnienia swobodnego i niezakłóconego bytu i rozwoju państwa, w zmiennym i dynamicznym otoczeniu, zależy przede wszystkim od jego potęgi. Do niedawna oczywistym wyznacznikiem potęgi państwa była jego siła militarna, jako użyteczne narzędzie realizacji celów i interesów narodowych oraz forma skutecznego wpływania na postawy i działania innych państw, czy też zjawiska i procesy międzynarodowe. Chociaż jej rola jest nadal decydująca, co potwierdzają wydarzenia z początku XXI wieku, obecnie potęgę państw kreują także zjawiska pozamilitarne, których znaczenie jest coraz większe. Uważa się, że potęga państwa jest zespolonym wynikiem czynników wojskowych, ale także ekonomicznych oraz tzw. miękkich, definiowanych jako „soft power”. Należy także uwzględnić komponenty zewnętrzne, ostatecznie określające siłę państwa. Umiejętne wykorzystanie i koordynowanie różnych wieloaspektowych wyznaczników siły materialnej i moralnej przez państwo przyczynia się do wzrostu jego poziomu bezpieczeństwa oraz pozycji globalnej i prestiżu, gwarantuje byt i stabilny rozwój państwa oraz wysoką jakość życia mieszkańców, a często również wpływa na kształt międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa.

Pomimo zmian w systemie międzynarodowym, który w dużym stopniu wpływa na to jakie elementy siły są ważne, a jakie mniej istotne w danej sytuacji, czy też innym spojrzeniu na zakres siły, potęga państw nadal nie straciła na aktualności, co można zaobserwować w pracach naukowych przedstawicieli różnych teorii stosunków międzynarodowych. Tej ważnej i aktualnej problematyce jest poświęcona także rozprawa doktorska opracowana przez Panią mgr Alicję Paluch pod kierownictwem naukowym dr. hab. Henryka Spustka, prof. Uniwersytetu Opolskiego. Jest ona wynikiem badań nad pozamilitarnymi zjawiskami, które mają wpływ na kreowanie potęgi państwa, w tym szczególnie Rzeczypospolitej Polskiej.

Inspiracją do podjęcia tej tematyki przez Doktorantkę były jej osobiste zainteresowania oraz doświadczenia wynikające z dotychczasowej pracy naukowej i dydaktycznej. Stwierdziła ona bowiem rosnącą potrzebę eksploracji komponentów potęgowniczych państwa, spowodowaną ciągle zmieniającą się dynamiką procesów o różnym charakterze (politycznym, militarnym, ekonomicznym, społecznym, demograficznym i innym) w stosunkach międzynarodowych. Trzeba zaznaczyć, że dotychczas ukazało się dość dużo publikacji dotyczących kreowania potęgi państwa oraz jej roli we współczesnym świecie. Przedmiotem penetracji naukowej były jednak głównie determinanty potęgi o charakterze militarnym,

natomiast niewielu badaczy eksponowało kwestie związane z wpływem wyznaczników pozamilitarnych. Nadal nie opracowano także powszechnie akceptowalnej, kompleksowej i skutecznej metody naukowego określania potęgi państwa lub chociażby wskaźników umożliwiających dokonanie ewaluacji potęgi państwa. Z kolei zawarte w publikacjach liczne modele siły państwa, w dużej części nie przystają już do współczesnych uwarunkowań lub zawierają kontrowersyjne założenia, zwykle przyjęte z góry i nieoparte o doświadczenia.

Argumenty te w pełni uzasadniają podjęcie przez Doktorantkę wysiłków badawczych, świadczą o trafności przyjętej problematyki, jej oryginalności oraz o wysokiej użyteczności uzyskanych wyników badań. Podjęcie badań determinuje również potrzeba posiadania syntetycznego materiału opartego o naukowe podstawy, stanowiącego użyteczną bazę informacyjną, ekspercko-doradczą i prognostyczną dla podmiotów odpowiedzialnych za realizację polityki zagranicznej, w tym szczególnie polityki bezpieczeństwa naszego państwa oraz określania pożądanych kierunków zmian.

1. Ocena formalna rozprawy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów merytoryczno-empirycznych, zakończenia, a także bibliografii oraz spisu rysunków i tabel. Liczy ona w sumie 221 stron tekstu. Dysertacja stanowi spójną całość, rozdziały merytoryczne są logicznie uporządkowane i ściśle związane z tematem oraz z rozwiązywanymi problemami badawczymi. Na pozytywne podkreślenie zasługuje zakończenie każdego rozdziału podsumowaniem, które w sposób zwięzły i syntetyczny daje odpowiedź na problemy naukowe rozpatrywane w rozdziale. Treści rozdziałów zostały wzbogacone wieloma rysunkami (w sumie 33) oraz tabelami (razem 24) wykonanymi czytelnie i przejrzysto. Zawierają one głównie ilościową ilustrację przeprowadzonych rozważań teoretycznych z zastosowaniem aparatu matematycznego czy też graficzne zobrazowanie zjawisk badanych podczas doświadczeń symulacyjnych.

Dysertacja jest poprawna pod względem stylistyczno-gramatycznym. Język stosowany podczas pisarskiego opracowania wyników badań jest czytelny i zrozumiały. Autorka używa właściwej, aktualnej terminologii specjalistycznej, zgodnej z obowiązującymi publikacjami, w tym metodykami. Przestrzegane są zasady interpunkcji oraz prawidłowo stosowane odwołania.

Doktorantka wykorzystwała w procesie badawczym obszerną bibliografię. Wykaz literatury obejmuje bowiem 242 różne źródła, w tym 151 pozycji książkowych oraz 40 specjalistycznych artykułów. Dobór piśmiennictwa uważam za prawidłowy, rozbudowany i wyczerpujący podjętą problematykę. Wydawnictwa książkowe są w dużej części aktualne i zawierają wartościowe treści. Należy zaznaczyć fakt, że Doktorantka szeroko poszukiwała się także publikacjami obcojęzycznymi (głównie angielskojęzycznymi), związanymi z rozpatrywaną problematyką (w sumie 28 pozycji literatury zwartej, 14 artykułów oraz 18 stron internetowych). Zdecydowana większość źródeł wymienionych w wykazie literatury została wykorzystana w trakcie opracowania rozprawy, o czym świadczą liczne przypisy (w sumie 620).

2. Ocena metodologiczna rozprawy

Pani mgr Alicja Paluch swoje założenia metodologiczne badań zawarła przede wszystkim we wstępie rozprawy, ale także w rozdziałach merytorycznych. Po nakreśleniu sytuacji problemowej oraz specyfiki obszaru badań, Doktorantka przyjęła, że celem badań będzie „zbadać istotę pozamilitarnych zjawisk potęgotwórczych wybranych państw europejskich, pod kątem określenia założeń do modelu potęgi państwa w obszarze ekonomicznym, społecznym oraz demograficznym funkcjonowania państwa”. Stosownie do

celu rozprawy Autorka poprawnie sformułowała problem główny, który dotyczy „sposobu określenia założeń do modelu potęgi państwa”. Ze względu na złożoność problemu głównego, dla jego rozwiązania przyjęła trzy problemy szczegółowe, które umożliwiły zbadać obszary wiedzy, takie jak: niemilitarne procesy w systemie bezpieczeństwa państwa, które można uznać za potęgotwórcze, metody naukowe do analizy zjawisk potęgotwórczych, czy też postacie modelu potęgi państwa uwzględniające pozamilitarne zjawiska potęgotwórcze. W sposób adekwatny do głównego problemu oraz problemów szczegółowych została sprecyzowana hipoteza badawcza, która zdeterminowała metody prowadzenia badań oraz ich organizację i realizację.

Rozwiązanie zdefiniowanych problemów badawczych na drodze weryfikacji hipotezy, a tym samym osiągnięcie założonego celu dysertacji, wymagało odwołania się Autorki do naukowych metod badawczych. Należy stwierdzić, że zostały one dobrane w sposób właściwy, a ponadto prawidłowo wykorzystane w procesie prowadzenia badań. Dzięki temu weryfikacja hipotezy posiada należyty przebieg, co wskazuje na wysoki poziom umiejętności Doktorantki w kwestiach właściwego kształtowania procedury poznawczej. Proces badawczy był realizowany zgodnie z kanonami metodologicznymi i obejmował trzy etapy, takie jak: konceptualizacja, realizacja badań własnych oraz finalizacja, polegająca na opracowaniu wyników badań oraz ostatecznej wersji dysertacji. Interdyscyplinarny charakter rozwiązywanych problemów badawczych spowodował, że w badaniach nad problematyką potęgi państwa zostały zastosowane zarówno metody teoretyczne, jak i spektrum metod empirycznych. Badania teoretyczne były traktowane przez Doktorantkę jako pomocnicze, i służyły głównie do ustalenia podstaw teoretycznych problemów badawczych. Badania eksploracyjne przeprowadzono przede wszystkim w oparciu o różne metody empiryczne o charakterze analityczno-matematycznym, takie jak: metoda modelowania, metody statystyczne, metody symulacyjne (przeprowadzono autorski eksperyment symulacyjny), czy też metoda analizy systemowej. Szczególnie ważne w badaniu potęgotometrii były zastosowane przez Autorkę metody statystyczne, które uwzględniały zarówno stronę ilościową, jak i jakościową badanych zjawisk. W ostatnich czasach, wraz ze wzrostem liczby informacji poddawanych analizie, odgrywają one coraz większą rolę. Zastosowanie wielu różnych metod empirycznych znacznie podnosi wartość i wiarygodność uzyskanych rezultatów badań.

Reasumując, zarówno stronę metodologiczną rozprawy, jak również znajomość metodyki badań naukowych przez Doktorantkę, jej umiejętności praktyczne w zakresie organizacji i prowadzenia badań oraz sumiennosc i rzetelnosc naukowosc oceniam wysoko. Stwierdzam, że jest ona bardzo dobrze przygotowana do pełnienia funkcji przypisywanych pracownikowi naukowemu.

3. Ocena merytoryczna rozprawy

W przedłożonej rozprawie doktorskiej Pani mgr Alicja Paluch podjęła istotną problematykę dotyczącą zidentyfikowania i ewaluacji pozamilitarnych zjawisk kreujących potęgę państwa oraz określenia ich roli w systemie bezpieczeństwa narodowego naszego państwa. Należy zatem stwierdzić, że przedmiot zainteresowania autorki charakteryzuje się dużym stopniem złożoności i zmienności czasowej. Dla osiągnięcia przyjętego celu rozprawy oraz rozwiązania problemów badawczych przyjęto czytelny i przejrzysty układ rozprawy.

Wprowadzenie zawiera zapoznanie z sytuacją problemową, uzasadnienie wyboru problematyki badawczej, przyjęte założenia metodologiczne, stan wiedzy o przedmiocie, badań, koncepcję kategorii potęgi państwa w naukach o polityce oraz strukturę i ogólną zawartość poszczególnych rozdziałów pracy. Doktorantka zaprezentowała w nim takie zagadnienia metodologiczne, jak: obszar badań oraz ograniczenia, cel i problemy badawcze, hipotezę, metody, techniki i narzędzia stosowane w procesie badawczym. Opisując stan wiedzy o przedmiocie badań Doktorantka, w oparciu o poglądy czołowych naukowców,

polityków i strategów, zaprezentowała różne definicje pojęć „potęga” oraz „siła”, i na tej podstawie wskazała zależności pomiędzy nimi. Zwróciła przy tym uwagę na wielość typologii komponentów potęgowniczych, ujmowanych w różnych wymiarach (jakościowym ilościowym, strukturalnym). Z kolei charakteryzując koncepcje kategorii potęgi państwa funkcjonujące w naukach o polityce słusznie konkluduje, że potęga pozostaje w bezpośrednim związku z polityką zagraniczną. Nie tylko wpływa ona na kształt stosunków międzynarodowych, ale tworzy także zaplecze do realizacji polityki, budowania międzynarodowej pozycji oraz rozwoju państwa.

Rozdział 1 jest rozdziałem ogólnym, wprowadzającym do rozpatrywanej problematyki. Doktorantka przeprowadziła w nim szczegółową analizę systemu bezpieczeństwa narodowego funkcjonującego w naszym państwie. Strukturę tego systemu zobrazowała na autorskich diagramach kontekstowych, na których wyodrębniła zasadnicze komponenty systemu, przedstawiła sprzężenia i zależności zachodzące pomiędzy nimi oraz interakcje z otoczeniem. W dalszej części rozdziału Autorka dokonała charakterystyki głównych podsystemów systemu bezpieczeństwa narodowego. Na podstawie dokonanych rozważań Doktorantka stwierdziła potrzebę funkcjonowania nowoczesnego zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego, który konsolidowałby procesy, procedury i praktyki działania poprzez scalenie wszystkich elementów i łączących je relacji, a przez to byłby zdolny do przeciwdziałania spektrum zagrożeń w każdych warunkach, w jak najwcześniejszej ich fazie. Według niej, posiadanie takiego systemu, którego zapleczem byłaby siła państwa, jest warunkiem urzeczywistnienia interesów narodowych związanych z bezpieczeństwem i rozwojem państwa, a także jego silnej pozycji międzynarodowej. Takie poglądy są zgodne z tymi, jakie wyrażają współcześni teoretycy i praktycy bezpieczeństwa w swoich publikacjach naukowych, czy dokumentach doktrynalnych. Wynika to z charakteru obecnego środowiska bezpieczeństwa, w którym zacierają się granice pomiędzy bezpieczeństwem wewnętrznym a zewnętrznym oraz militarnym a niemilitarnym.

Rozdział 2 ma dużą wartość poznawczą ze względu na problematykę, która niezbyt często jest poruszana w publikacjach naukowych. Zaprezentowano w nim różnego typu modele potęgi państwa istniejące w literaturze przedmiotu, które są efektem dotychczasowych analiz prowadzonych przez wybitnych ekspertów zajmujących się tą problematyką. Paleta modeli, które zostały scharakteryzowane przez Doktorantkę jest imponująca. Obejmuje bowiem 18 modeli, w tym 10 matematycznych modeli opisowych oraz 7 modeli analitycznych. Należą do niej najpopularniejsze i najczęściej przywoływanych w literaturze przedmiotu modele weryfikowalne i nieweryfikowalne, jak również te, które opierają się na składnikach ilościowych (materialnych), jak i jakościowych (niematerialnych). Oddzielną uwagę poświęciła Doktorantka modelowi autorstwa polskiego ekonomisty prof. Mirosława Sułka. Jego zaleta polega na tym, że umożliwia przeprowadzenie kwantyfikacji potęgi państwa zarówno w wymiarze ogólnym jak i wojskowym. Model ten ma charakter syntetyczny, aprioryczno-dedukcyjny i bazuje na stałych czynnikach ludzkiego bytowania. Wnikliwa analiza modeli przeprowadzona przez Doktorantkę upoważniła ją do słusznej konkluzji, że modele stanowią cenne narzędzie pomiaru siły i prognozowania zmian potęgi w określonym czasie. Największą popularnością cieszą się modele syntetyczne, natomiast występuje deficyt modeli analitycznych, opisujących poszczególne sektory potęgownicze państwa. Spektrum różnych modeli świadczy o tym, że modelowanie potęgi państwa znajduje coraz szersze zastosowanie wśród badaczy tego zjawiska.

W **rozdziale 3** Doktorantka swoje poszukiwania badawcze skupiła na zidentyfikowaniu zasadniczych sfer pozamilitarnych, które należy traktować jako determinanty potęgi państwa. Było to zadanie bardzo trudne ze względu na fakt, że potęga jest wielkością wielowymiarową a jej źródła podlegają stałej ewolucji. Dokonała tego na podstawie analizy różnych teorii potęgi państwa, opracowanych przez specjalistów zajmujących się kwantyfikacją siły państw. Dzięki temu Autorka stwierdziła, że wprawdzie lista komponentów potęgowniczych zmienia

się w czasie, to systematyzacja składowych potęgi dokonywana jest najczęściej w ramach kilku klasycznych, a zarazem najważniejszych sektorów, takich jak: polityczny, ekonomiczny, militarny, społeczny i demograficzny. Spośród nich wybrała 3 sfery pozamilitarne funkcjonowania państwa, takie jak: ekonomiczna, społeczna, demograficzna, które zdaniem Doktorantki są najważniejsze i w połączeniu z wolą decydentów stanowią fundament określania potęgi państwa, jego skuteczności i pozycji międzynarodowej. Sektory te są ze sobą ściśle powiązane i współzależne. Dużo uwagi Doktorantka poświęciła wyeksponowaniu znaczenia każdej z przyjętych sfer dla budowania i utrzymania potęgi państwa. Największy problem dla Doktorantki stanowiło obiektywne wyszczególnienie, spośród wielu różnorodnych składników ilościowych (policzalnych) i jakościowych (niepoliczalnych) zaproponowanych w literaturze przedmiotu, tych o największej wadze dla każdego sektora, ale także ich właściwa ocena, a co za tym idzie – pomiar. Przyczyną tego był brak typologii komponentów potęgogotwórczych oraz kryterium czy sposobu ich doboru. Dogłębna analiza dostępnych publikacji naukowych oraz dociekliwość i wnikliwość badawcza Autorki umożliwiły wyselekcjonowanie spośród dużej liczby różnych zmiennych, najważniejszych czynników materialnych, jak również elementów niematerialnych determinujących kreowanie potęgi państwa w analizowanych sektorach i wykazanie ich wpływu. Trzeba przy tym podkreślić, że zaletą składowych zidentyfikowanych przez Doktorantkę jest to, że wyrażają one nie tylko tzw. twardą postać siły państwa, ale dotyczą także aspektów miękkich (np. tolerancja, zaufanie, wolność słowa), a nawet niewymiernych, jak morale narodu czy jakość rządów. Zdaniem Autorki przyjęty zbiór zmiennych nie należy jednak do zamkniętego. Wynika to przede wszystkim z faktu, że potęga państwa jest zjawiskiem zmieniającym się dynamicznie, dlatego istnieje ciągła potrzeba pogłębionej i poszerzonej eksploracji źródeł oraz czynników ją determinujących, których hierarchia może się zmieniać w zależności od sytuacji. Otrzymane wyniki badań ilościowych, w tym także autorskiego eksperymentu symulacyjnego, zostały wykorzystane przez Autorkę w ostatnim rozdziale rozprawy, do odzwierciedlenia rzeczywistego obrazu potęgi wybranych państw europejskich, w tym także Polski.

Rozdział 4 jest najwartościowszą częścią dysertacji, gdyż oprócz wartości poznawczej, posiada także znaczenie użytkowe. Doktorantka, wykorzystując metodę analizy statystycznej, dokonała obiektywnej i naukowo uzasadnionej klasyfikacji zmiennych opisowych występujących w przyjętych niemilitarnych strefach potęgogotwórczych, takich jak: ekonomiczna, społeczna, demograficzna. Należy stwierdzić, że było to zadanie trudne i wymagające dużego nakładu pracy, ale konieczne, gdyż stanowiło podstawę wyboru właściwej postaci matematycznej modelu opisowego. W oparciu o przyjęte zmienne niezależne Autorka przeprowadziła także jakościową analizę porównawczą potęg wybranych państw europejskich. Rezultatem jej wysiłków badawczych było opracowanie autorskiej koncepcji konstrukcji sub-modeli oceny potęgi państwa w przyjętych sferach pozamilitarnych. Wypełniła przez to lukę w obszarze eksploracji naukowej potęgi państwa, wynikającą z dotychczasowego deficytu modeli analitycznych opisujących poszczególne wymiary potęgogotwórcze. Trzeba podkreślić, że w sferze ekonomicznej Doktorantka opracowała postać analityczną matematycznego modelu opisowego, co stanowiło dodatkową wartość badawczą, wykraczającą poza pierwotnie przyjęte ramy rozprawy. Natomiast w pozostałych sferach (społecznej, demograficznej) modele mają charakter pogładowy, gdyż Autorka nie przeprowadziła ich pełnej weryfikacji statystycznej, a jedynie weryfikację merytoryczną. Doktorantka w rozdziale stwierdziła (str. 181), że wraz z rozwojem nauki mogą pojawić się nowe poglądy oraz teorie w zakresie istoty potęgi – jej źródeł, składowych, determinant. **Proszę zatem, aby w czasie obrony Doktorantka odniosła się do tych nowych czynników (sektorów, sfer), które mogą determinować potęgę państwa w przyszłości.**

W **zakończeniu** Autorka, bazując na wynikach uzyskanych z przeprowadzonych badań, dokonała ich podsumowania odnosząc się do przedmiotu badań, celów i problemów badawczych oraz uzyskanych rezultatów i proponowanych rozwiązań. Wskazała także na

dylematy i ograniczenia występujące w procesie badawczym, takie jak np. brak możliwości pełnej weryfikacji statystycznej modeli zbudowanych w sferze ekonomicznej i demograficznej, które w obecnej formie mają charakter pogładowy. Dlatego Autorka widzi potrzebę dalszego prowadzenia pogłębionych badań naukowych w rozpatrywanym obszarze, a jako jeden z możliwych kierunków penetracji naukowej postrzega przeprowadzenie kompletnego procesu budowy modeli potęgi państwa w sferze społecznej i demograficznej oraz weryfikację statystyczną opracowanych modeli.

Rozprawa jest wymiernym rezultatem wysiłków naukowych Doktorantki. Stanowi ona spójną całość i jest poprawna pod względem metodologicznym i merytorycznym. Autorka w sposób właściwy i oryginalny rozwiązała podjęte problemy badawcze, pozytywne zweryfikowała hipotezy, a tym samym osiągnęła cel przyjęty w dysertacji. Wykazała się przy tym umiejętnością logicznego i refleksyjnego myślenia oraz formułowania zasadniczych tez i syntetycznych wniosków. Efektem rozprawy jest zaproponowanie ciekawych rozwiązań i propozycji związanych z ewaluacją zjawiska określanego jako potęga państwa, determinant ją kształtujących w danym czasie, a przede wszystkim odzwierciedlenie obrazu potęgi wybranych państw europejskich oraz zaproponowanie autorskiej koncepcji konstrukcji modelu potęgi państwa w sferze niemilitarnej.

Dysertacja stanowi syntetyczny materiał oparty o podstawy naukowe, a zawarte w niej wnioski, propozycje i rozwiązania stanowią niewątpliwą wkład w rozwój teorii i praktyki nauk o polityce, ale także nauk o bezpieczeństwie. Dysertacja ma charakter nie tylko teoretyczny, ale także użytkowy, a uzyskane wyniki badań mogą stanowić użyteczną bazę informacyjną, ekspercko-doradczą i prognostyczną dla podmiotów odpowiedzialnych za realizację polityki, a szczególnie polityki bezpieczeństwa naszego państwa oraz określania pożądanych kierunków zmian w sposobach jej prowadzenia. Mogą także być podstawą do prowadzenia dalszych pogłębionych badań tej problematyki.

Stwierdzam, że Doktorantka posiada wysoki poziom wiedzy w obszarze polityki, ale także bezpieczeństwa i jest dobrze przygotowana do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

4. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska opracowana przez Panią mgr **Alicję Paluch** pt. „Pozamilitarne zjawiska potęgotwórcze w systemie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej” spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki, a także w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Całość rozprawy oceniam pozytywnie, bardzo wysoko.

Rekomenduję o przyjęcie dysertacji do dalszego postępowania kwalifikacyjnego i **wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do jej obrony.**

Ponieważ rozprawa wykazuje na dużą wiedzę specjalistyczną oraz wysokie umiejętności metodologiczne Doktorantki, stanowi oryginalne rozwiązanie ciekawego i aktualnego problemu naukowego, a nade wszystko ma charakter użytkowy, gdyż zaprezentowane wnioski i propozycje mogą wpłynąć na zwiększenie bezpieczeństwa naszego państwa **wnioskuję o jej wyróżnienie.**

dr hab. Zdzisław POLCIKIEWICZ, prof. UMK

Zdzisław Polcikiewicz.....